

TİCARİ İŞLEMLERDE TAŞINIR REHNİ KANUNU'NUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Av. Ece Buse Gürpınar, LL.M.*

I. Giriş

6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu (“TİTRK”) 1/1/2017 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 1447 sayılı Ticari İşletme Rehni Kanunu’nu (“TİRK”) ilga etmiştir. TİTRK ile rehin hukukuna ilişkin temel düzenlemelerin yer aldığı 4271 sayılı Türk Medenî Kanunu’ndan (“TMK”) farklı hüküm ve ilkeler getirilmiştir. TMK m. 939’da “*Kanunda öngörülen ayırık durumlar dışında taşınırlar, ancak zilyetliğin alacaklıya devri suretiyle rehnedilebilir*” düzenlemesine yer verilmiştir. TİTRK, TMK m. 939 anlamında kanunda öngörülen ayırık durumlardan birisidir. Ticari yaşamda mesleki ve ekonomik faaliyetlerin sürekliliğinin sağlanabilmesi amacıyla kanun kapsamındaki şartlarla teslimsiz taşınır rehni tesisine olanak sağlanmıştır. Kanun kapsamındaki kişilere finansman desteğinin rehin yoluyla sağlanması amaçlanarak, TMK uyarınca düzenlenen teslim bağı taşınır rehni hükümleri TİTRK kapsamında kurulan rehinlere uygulanmayacaktır.

Mülga kanun TİRK kapsamında yer alan hükümlerin, ticari işletmenin bir bütün olarak rehnedilmesini zorunlu kılması, rehin borçlusu kişiler bakımından kapsamının dar bırakılmış olması ve pratik ihtiyaçları karşılayamaması sebebiyle, yerine bu yazının da konusunu oluşturan TİTRK yürürlüğe girmiştir. Her iki kanunun getiriliş düşüncesinin temeli, rehin borçlusunun teslim bağı taşınır rehni hükümlerine bağı olmaksızın çeşitli koşullar altında rehin vermek suretiyle ticari faaliyetlerinin devamını sağlaması adına kolaylıklar sağlanmasıdır. Bu çalışmanın amacı TİTRK hakkında genel bir açıklama yapılmasıdır.

II. Genel Değerlendirme

TİTRK 1. maddesinde kanunun temel amaçları;

[1] Teslimsiz taşınır rehin hakkının güvence olarak kullanımının yaygınlaştırılması,

[2] Bu rehne konu taşınırların kapsamının genişletilmesi,

[3] Taşınır rehninde aleniyetin sağlanması,

* AKT Hukuk Bürosu. Galatasaray Üniversitesi Ekonomi Hukuku Yüksek Lisans Programı mezunu.

[4] Rehnin paraya çevrilmesinde alternatif yolların sunulması suretiyle finansmana erişimi kolaylaştırılması olarak belirlenmiştir.

Kanunun genel gerekçesinde Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (“KOBİ”) globalleşme süresince dünya ekonomisi kapsamında büyük bir rol oynamaya başladığı ve KOBİ’lerin bu gelişimini sekteye uğratan en temel sorunun finansman desteğine erişim güçlüğü olduğu açıklanmıştır. Bu güçlüğü önüne geçilmesi ve KOBİ’lerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması için TİTRK’nın hazırlandığı ifade edilmiştir.

Kanunun uygulama alanı 1. maddesinde belirlenmiş olup anılan maddenin 3. fıkrası uyarınca “*bir borca güvence teşkil etmek üzere kurulan ve konusu bu kanunda sayılan taşınır varlıklar olan rehinli işlemlere uygulanır*” denilmek suretiyle kanunda sayılan taşınır varlıkların tamamı veya bir ve birkaçı üzerinde bu kanun kapsamında rehin hakkı kurulabileceği belirtilmiştir.

Anılan düzenlemenin istisnası hükmün ilerleyen fıkralarında belirtilmiş ve bu fıkralar uyarınca sermaye piyasası araçları ile türev araçlarına ilişkin finansal sözleşmeleri konu edinen rehin sözleşmeleri ile mevduat rehni ve tapu kütüğüne herhangi bir nedenle tescil edilen taşınırlar Kanun kapsamının dışında tutulmuştur (TİTRK m.1/4-5).

Tapu kütüğüne tescil edilen taşınırlar bakımından kasıt ise taşınmazın eklentisi niteliğinde olan ve tapu kütüğünün beyanlar hanesine yazılan taşınırlardır. Taşınmazın üzerinde kurulan ipotek hakkının taşınmazın eklentisi üzerinde de tesis edilebileceği, üzerinde ipotek kurulan eklentilerin ayrıca teslimine gerek olmadığı göz önünde tutulduğunda, anılan taşınırların Kanunun kapsamı dışında bırakılmış olmasının yerinde olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, Kanunun 8/3. maddesinde diğer kanunlar uyarınca bir sicile tescili zorunlu olan taşınır rehinlerinin saklı tutulduğu ve TİTRK kapsamında bu taşınır varlıklar üzerinde sicile tescil edilmeleri suretiyle rehin hakkı tesis edilemeyeceği de hükme bağlanmıştır. Bu maddeye göre, örneğin bir gemi veya hava aracı üzerinde teslimsiz rehin hakkının doğumu, ancak kendi siciline kaydı suretiyle gerçekleştirilebilecektir ve TİTRK uyarınca rehin hakkı tescili mümkün olmayacaktır.

III. Taraflar Bakımından

TİTRK kapsamında kurulacak olan rehin borçlandırıcı işlemi niteliğinde olan rehin sözleşmesinin kimler arasında yapılacağı bakımından Kanun bir sınır getirmiştir (TİTRK m. 3). Bu maddeye göre rehin sözleşmesi;

[a] Kredi kuruluşları ile tacir, esnaf, çiftçi, üretici örgütü, serbest meslek erbabı gerçek ve tüzel kişiler arasında,

[b] Tacir ve/veya esnaflar arasında yapılır.

Taraflar bakımından getirilmiş bu düzenlemenin, mülga kanun TİTRK’de karşılık gelen hükümden daha kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür.

IV. Kanunun Önem Arz Eden Düzenlemeleri

TİTRK m. 4/1 gereği rehin hakkı, Taşınır Rehni Siciline tescil edilmesi ile kurulur. Diğer bir ifadeyle rehin sözleşmesi tek başına yeterli değildir.

TİTRK m. 5’te hangi taşınırlar üzerinde rehin tesis edilebileceği sayılmıştır. Hükümün birinci fıkrasının (p) bendinde “*benzeri her türlü taşınır varlık ve hak üzerinde de bu kanun kapsamında rehin kurulabileceği*” öngörülmüştür. Hükümün sözünden de açıkça anlaşıldığı üzere, TİTRK m. 5 gereği üzerinde rehin tesis edilebilecek taşınırlar, hükümde öngörülenlerle sınırlı değildir.

TİTRK kapsamında rehnedilecek mallar bakımından aleniyetin sağlanabilmesi adına kanunun 8. maddesi ile “Rehinli Taşınır Sicili” getirilmiştir. Bu sicile kaydedilecek rehin hakları bakımından ise Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği¹ yürürlüğe girmiştir. Bu doğrultuda, taraflar arasında kurulan rehin sözleşmelerinin “Rehinli Taşınır Sicili”ne tescil edilmesi sonucunda teslim gerekmesizin alacaklı rehin hakkını kazanabilecektir.

Tarafların hak ve yükümlülükleri TİTRK m.12 ile düzenlenmiştir. Alacaklının haklarına kısaca değinilmesi gerekirse; alacaklı, öncelikle kendisine rehnedilen taşınır malı denetleme yetkisine sahiptir. Alacaklının bu hakkı aynı zamanda borçlunun rehinli taşınır malın değerini düşürecek işlemlerden kaçınma yükümlülüğü ile de iç içedir. Alacaklının zilyetliği elinde bulunduran borçlunun eşyaya zarar verdiğini tespit etmesi hâlinde hâkimden bu müdahalenin yasaklanmasını istemesi mümkündür. Bu kapsamda doğan masrafların

¹ RG, 31 Aralık 2016, Sayı 29935.

tazminini de alacaklı bu madde hükümleri uyarınca rehin verenden talep edebilecektir. Getirilen önemli bir yükümlülük ise, maddenin son fıkrası uyarınca, rehin verenin rehinli taşınırın devri ile alacağın devrini sicile bildirme yükümlülüğüdür.

TİTRK m.13 ve ilgili yönetmelik hükümlerince, taşınır rehninin kurulmasının öncesinde rehne konu taşınır varlığın değerinin tespitinin yapılması mümkündür. Değerin tespiti hem alacaklı hem de borçlu/rehin veren açısından önem taşımaktadır. Zira rehin alacaklısı, gereğince yapılmış olan değer tespiti yoluyla, borçluya sağladığı kredinin kurulan rehin ile tam olarak teminat altına alındığından emin olabilecektir. Borçlu ise, temerrüdü halinde TİTRK hükümleri veya 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu (“İİK”) hükümleri uyarınca alacaklı tarafından yapılabilecek olan takipler açısından değer tespitinin dikkate alındığı gözetildiğinde, değer tespiti bedeli kadar borcundan kurtulacaktır.

V. Kanun Kapsamında Alacaklıların Hakları:

TİTRK kapsamında rehne konu olan borcun borçlu tarafından ödenmemesi hâlinde alacaklının haklarının neler olacağı Kanunda “*Temerrüt sonrası haklar*” başlığı altında 14. maddede sayılmıştır. Bu haklar aşağıda sırasıyla açıklanacaktır.

A. Rehlinli Taşınırın Mülkiyetinin Devri

TİTRK m. 14/1-a, alacaklının rehinli taşınırın mülkiyetinin devrini talep etmesine olanak tanımıştır. Ancak bu talebin ileri sürülmesi yalnızca “*birinci derece alacaklı*” bakımından mümkün kılınmıştır. Maddenin sözünde “*derece*” ibaresinin bulunması sebebiyle mülkiyetin devrinin yalnızca sabit dereceler sisteminin benimsenmiş olması hâlinde söz konusu olabileceği şeklinde tartışmalar yapılmışsa da, Ticari İşlemlerde Rehin Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin 31/1. maddesi (“Yönetmelik”) uyarınca ilerleme sistemine göre kurulan rehinler bakımından da hükmün uygulanabileceği açıklığa kavuşturulmuştur.

TİTRK m. 14/1-a ile İİK’nın ilamların icrasını düzenleyen 24. maddesine atıf yapılmıştır. Doktrinde; rehin alacaklısının elinde İİK m. 38 anlamında ilam niteliğinde bir belge olması veya rehin sözleşmesinin ilam niteliğindeki bir belgeye dayanması hâlinde alacaklının mülkiyetin devrini ilamlı takip yolu ile elde edebileceği belirtilmektedir. Şayet alacaklının elinde bu şekilde bir belge mevcut değilse mülkiyetin devri bakımından ancak İİK m. 24/3 uyarınca rehinli taşınırın bulunduğu kişiden zorla alınıp kendisine verilmesini talep

edebilir. Bunun anlamı İİK m.24/4'te bulunan malın borçlunun zilyetliğinde olmaması hâlinde ilamda belirtilen değerin borçludan alınacağı ve bu değer borçlu tarafından ödenmez ise haciz yapılacağına ilişkin hükümlerin uygulanamayacağıdır.

B. Alacağın Varlık Yönetim Şirketlerine Devredilmesi

Varlık yönetim şirketlerinin temel amacı tahsili sorunlu olan kredilerin bankalardan devralınmadır. Bu sayede bankalar nakde kavuşurken, varlık yönetim şirketleri de biraz daha uzun vadede de olsa sonunda krediyi tahsil etmektedirler. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ("TBK") ve Bankacılık mevzuatında belirtilen kuruluşların alacaklarını tahsil edememeleri hâlinde bu alacaklarını varlık yönetim şirketlerine devretmelerine imkân tanınmıştır. TİTRK'nin açık hükmü uyarınca bu kuruluşların yanı sıra, mülkiyeti devralma yetkisi bulunan alacaklının da alacağını 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında varlık yönetim şirketlerine devredebileceği ve bu durumda varlık yönetim şirketlerinin alacaklının halefi olabileceği açıkça belirtilmiştir.

C. Kiralama ve Lisans Hakkı

TİTRK m.14/1-c bendi uyarınca alacaklının kiralama hakkını kullanması ihtimalinde bu kullanım taşınırın niteliği göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir. Söz konusu kullanım, rehinli taşınır üzerinde alacaklı lehine bir kullanım hakkı tanınması doğrultusunda kira ilişkisine benzer bir durum olabileceği gibi rehinli taşınırın ürün vermeye elverişli olması halinde söz konusu ürünlerin kullanımının verilmesi şeklinde de olabilir.

Lisans hakkı bakımından ise, basit ve inhisarı lisans arasında bir ayrıma gidilmesi gerekmektedir. Bu ayrıma göre, lisans veren rehinli borçlu başka bir üçüncü kişiye inhisarı lisans hakkı tanımış ise, bu lisans hakkının üçüncü bir kişi tarafından kullanılabilmesi de mümkün olamayacağından, rehin alan alacaklının da bu lisans hakkını kullanabilmesi mümkün olmayacaktır.

D. İcra ve İflâs Kanunu Genel Hükümler Çerçevesinde Takip

TİTRK'nın 14. maddesi kapsamında diğer seçimlik haklarını kullanmak istemeyen alacaklı, borçlunun temerrüdü sonucunda alacağını tahsil etme amacıyla genel hükümler uyarınca takip başlatabilir. Burada genel hükümlerden anlaşılması gereken İİK uyarınca alacaklının borçlu aleyhine rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip başlatabileceğidir.

Rehlinli alacağın son bulması hâlinde rehlin sicilden terkinini gerekmektedir (TİTRK m. 15). İlgili madde uyarınca rehin alacaklısı, alacağın son bulmasını takiben yabancı hukuka tabi ise otuz, Türk hukukuna tabi ise on beş gün içinde rehne ilişkin kaydın sicilden terkinini talep etmelidir. Aksi durumda alacaklı aleyhine idari para cezasına hükmedileceği düzenlenmiştir. Alacaklının bu sürede başvurmaması hâlinde, borcunu ödemiş olan ve bu hususu belgeleyen borçlu da rehlin sicilden silinmesini talep edebilecektir. Alacaklı hakkında idari para cezası öngörülmesi ile borçlunun sicilden çeşitli şartlarla terkinini istemeye yetkili olması da rehlinli borçlunun alacaklı karşısında korunması bakımından yerinde düzenlemelerdir.

VI. Genel Değerlendirme

Taşınır rehni TMK uyarınca aslen teslim bağli olarak kurulsa da istisnai hâllerde teslimsiz taşınır rehni, doktrin ve uygulamada zaman zaman ifade edildiği haliyle “taşınır ipoteği” şeklinde de kurulabilmektedir. Bu istisnalardan birini teşkil edebilecek durum da, bu yazıda ele alındığı üzere, 6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu kapsamında kurulan rehinlerdir.

Bu rehlin kurulması teslim bağli olmayıp, kurulan rehinler bakımından aleniyetin sağlanması ve takip edilebilirliğinin kolaylaştırılması amacıyla söz konusu rehinler Taşınır Rehni Sicili'ne kaydedilmektedir. Bu yönde düzenleme getirilmesi ile teslimsiz taşınır rehlinin teminat olarak kullanımının yaygınlaştırılması ve böylece tacir ve esnaflar bakımından ekonomik faaliyetlerinin devamının sağlanması amacıyla finansman desteğinin sağlanması hedeflenmektedir. Kanunda bir yandan borçlu bakımından teslim dayalı olmaksızın taşınır rehnetme imkânı sağlanırken, diğer yandan alacaklının korunması için temerrüt hâlinde alacaklıya seçimlik haklar getirilmiştir. Sonuç olarak Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu, günümüz koşullarında ticari ve mesleki faaliyetlerin devamının sağlanması bakımından haklı sebeplerle gerekli görülmüş ve bu amaçla yürürlüğe girmişse de, somut durumda içerdiği belirsizlik ve bazı tutarsızlıklar gözetildiğinde hukuki destek alınarak bu süreçlerin yürütülmesi hem borçlu hem de alacaklıların yararına olacaktır.

Konuya ilişkin daha detaylı bilgi alabilmek için info@aktlaw.com adresi aracılığıyla tarafımıza ulaşabilirsiniz.